

Z. Br.

Nowe szczegóły historii i fortyfikacji Kłodzka, Gdańska i Visby

---

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 14/3, 579-580

1969

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Dokładność map zależała głównie od zastosowanych metod i instrumentów pomiarowych, ale nie szła w parze z wynalazkami w tej dziedzinie. Na przykład triangulację wynaleziono na początku XVII w., jednak dopiero na początku XIX w. odbiła się ona dodatnio na dokładności map wybrzeża polskiego. Podobnie było z określaniem współrzędnych geograficznych: choć w połowie XVI w. były już znane metody określania szerokości geograficznej z dokładnością do $\pm 1'$, to na mapach połowy XVIII w. występują błędy jeszcze rzędu $\pm 10'$. Duże opóźnienie w stosowaniu nowych metod pomiarowych decydowało o tym, że dokładność map XVII i XVIII w. wzrastała bardzo powoli. Wykonywane były one w zasadzie metodami XVI-wiecznymi i dlatego nie mogły wykazywać dużego wzrostu dokładności. W stosunku jednak do map z XVI w. dokładność ta była znacznie większa.

Z. Br.

KARTOGRAFIA PRUSKA KOŃCA XVIII W.

W wydanym w 1968 r. tomie 7 za 1966 r. „Rocznika Białostockiego” ukazał się artykuł Tadeusza Lankamera *Mapa J. C. Textora pod tytułem „Nowe Prusy Wschodnie” z lat 1795—1800*. Idzie tu o mapę nowo utworzonej po trzecim rozbiórce Polski prowincji Prus, obejmującą północne Mazowsze i Podlasie w latach 1795—1798, wykonaną przez majora kwatermistrzostwa von Steina w skali 1:33 333 na 135 arkuszach, zredukowaną do 15 arkuszy w skali 1:152 500 przez oficera artylerii J. C. von Textora, który zdjęcia Steina poprawił przez dokonanie własnych pomiarów i obserwacji astronomicznych. Zakończenie prac związanych z poprawą mapy nastąpiło w 1800 r. W 1807 (lub 1808) r. wydał ją w Berlinie Daniel Fryderyk Sotzmann, sam będący zresztą autorem licznych prac kartograficznych.

W pierwszym rozdziale artykułu w „Roczniku Białostockim” autor opisuje powstanie mapy Nowych Prus Wschodnich i zdjęcia Steina, w drugim daje wszystko to, co mu się udało zebrać z życiorysów wymienionych trzech twórców mapy, w trzecim opisuje pruskie pomiary astronomiczno-trygonometryczne i topograficzne w końcu XVIII w., w czwartym analizuje mapę Textora. Wykonana jest ona w odwzorowaniu stożkowym z siatką południków i równoleżników naniesionych co $10'$. Stoi na wysokim poziomie. Jedną z jej zalet jest bogata w szczegóły treść.

Z. Br.

NOWE SZCZEGÓŁY HISTORII FORTYFIKACJI KŁODZKA, GDAŃSKA I VISBY

W nrze 122/1968 „Zeszytów Naukowych Politechniki Gdańskiej” znajduje się praca Przemysława Wojciechowskiego *Fortyfikacje nowożytnie twierdzy kłodzkiej w XVII i XVIII w.* Jest to rys rozwoju tej twierdzy od rozpoczęcia jej budowy w pierwszej połowie XVII w. do czasu, w którym wszystkie do dzisiaj zachowane dzieła twierdzy uzyskały formę zbliżoną do ostatecznej, tj. do początków XX w. Autor zaznacza, że brak fachowych opracowań dotyczących tego bardzo interesującego obiektu skłonił go do ogłoszenia wstępnych wyników badań, które w przyszłości zamierza kontynuować.

O forcie na Górze Owczej w Kłodzku, zbudowanym według projektu inżyniera Gerharda Corneliusa Walravego z 1743 r., piszą w tymże numerze: Mirosław Bartoszewicz, Irena Jaroszewska i Marek Kolejwa.

W nrze 124/1968 „Zeszytów Naukowych Politechniki Gdańskiej” Ryszard

Massalski przedstawił dzieje budowy i rozbudowy jednego z obiektów fortyfikacji Gdańska, baszty Łabędź, a Andrzej Zbierski — wyniki badań archeologiczno-architektonicznych w twierdzy nadmorskiej w Wisłoujściu, mających na celu m. in. dokładne zbadanie zachowanej z końca XV w. latarni morskiej portu gdańskiego czynnej do 1758 r. (latarnię tę stanowiła wieża twierdzy).

W tymże numerze Jerzy Stankiewicz w artykule *Architektonische Annäherungspunkte Gdańsk — Visby (Gotland)* wykazuje, że mimo zasadniczych różnic zachodzących między czasem powstania budowli wisbijskich i gdańskich oraz materiałem budowlanym stosowanym w obu miastach, można się dopatrzeć wielu charakterystycznych zbieżności, zachodzących zarówno w budownictwie sakralnym, jak i w fortyfikacjach.

Z. Br.

ADRIAN BARANIECKI — PREKURSOR MUZEALNICTWA TECHNICZNEGO I SZTUKI UŻYTKOWEJ

Krakowski „Tygodnik Powszechny” przypomniał w nrze 11/1969 w artykule M. Padechowicza: *Trzeba pamiętać* — postać lekarza-społecznika dra Adriana Baranieckiego (ur. 1828 — zm. 1891), prekursora muzealnictwa technicznego w Polsce. Właśnie minęło 100 lat od Uchwały Rady Miasta Krakowa z 1868 r., która powołała Muzeum Techniczno-Przemysłowe.

A. Baraniecki uzyskał doktorat medycyny w Moskwie i w 1857 r. wyjechał do Paryża na dalsze studia, gdzie założył Towarzystwo Lekarzy Polskich. W rodzinnych Jermolińcach na Podolu działał na polu zawodowym i społecznym. Był honorowym kuratorem szkół ludowych, założył dwa stowarzyszenia lekarzy i Muzeum Przyrodnicze w Kamieńcu Podolskim. Zagrożony po powstaniu styczniowym wyjechał do Anglii. Tu interesował się pracami Johna Ruskina i sztuką użytkową. Londyńskie Muzeum Przemysłowe było pierwowzorem i źródłem inspiracji Baranieckiego idei ochrony rzemieślniczej sztuki użytkowej. Zakupił kilka tysięcy wzorów i wyekspediował materiał do Krakowa. Zbiory ofiarował miastu, a w 1868 r. został dyrektorem nowo powstałego Muzeum Techniczno-Przemysłowego. Po 12 latach — Muzeum posiadało ok. 30 tys. eksponatów, głównie polskich.

Jerzy Komorowski

50 LAT DZIAŁALNOŚCI CENTRALNEJ KOMISJI SŁOWNICTWA ELEKTRYCZNEGO SEP

W nrze 5/1968 „Przeglądu Elektrotechnicznego” Jerzy Kubiśkowski dał krótki rys historyczny Centralnej Komisji Słownictwa Elektrycznego (CKSE) Stowarzyszenia Elektryków Polskich. Komisję tę powołano w wyniku uchwały Nadzwyczajnego Zjazdu Techników Polskich 12—15 IV 1917 w Warszawie. Po utworzeniu w 1919 r. Stowarzyszenia Elektryków Polskich CKSE weszła w jego skład i dotychczas w nim pozostaje. Pracowała także w czasie II wojny światowej w kraju w warunkach konspiracyjnych, „a niektórzy członkowie SEP przebywający w tym czasie w Anglii opracowali i wydali angielsko-polski słownik telekomunikacyjny” — jak pisze autor na s. 233¹. W ciągu półwiecznej działalności Ko-

¹ Idzie tutaj chyba o *Słownik radio-telewizyjny angielsko-polski z wzorami i symbolami*, opracowany przez M. Pęczkowskiego i M. Kuśnierza, wydany w Glasgow w 1946 r. (w niektórych hasłach są też definicje). Słownika tego nie notuje *Bibliografia słowników wydanych [...] w latach 1945—1961*. Warszawa 1965.